

Reactie op wetsvoorstel Wet aanpak online aangejaagde openbare-ordeverstoring

Inleiding

De voorgestelde Wet aanpak online aangejaagde openbare-ordeverstoring heeft als doel om burgemeesters de bevoegdheid te geven om online uitingen te laten verwijderen wanneer deze (mogelijk) leiden tot verstoring van de openbare orde. Deze wet is mede ingegeven door incidenten als Project X Haren, de avondklokrellen en recente ongeregelde heden in Scheveningen. Hoewel het begrijpelijk is dat de overheid zoekt naar instrumenten om snel op te kunnen treden tegen digitale mobilisatie van geweld of ordeverstoringen, roept het wetsvoorstel in zijn huidige vorm wezenlijke vragen op die aandacht verdienen — juridisch, praktisch én maatschappelijk.

1. Noodzaak en legitimiteit

De intentie om vroegtijdig te kunnen ingrijpen bij dreigende ordeverstoringen is in mijn ogen te verantwoorden en legitiem. Online oproepen kunnen offline effecten hebben, en snelle verspreiding via sociale media bemoeilijkt bestuurlijk handelen. Het is daarom terecht dat het kabinet verkent welke instrumenten passend en effectief kunnen zijn. Tegelijkertijd moet een wet die zo direct ingrijpt in de vrijheid van meningsuiting en de digitale ruimte voldoen aan strikte eisen van noodzaak, proportionaliteit en subsidiariteit, zoals vereist onder artikel 10 EVRM.

2. Grondrechten onder druk

Het voorstel beoogt geen preventieve censuur, maar richt zich op specifieke, reeds geplaatste uitingen. Dat is positief. Toch blijft onduidelijk hoe onderscheid wordt gemaakt tussen maatschappelijke/politieke uitingen en oproepen tot geweld of verstoring. De grens is in de praktijk vaak vaag: denk aan de Blokkeerfriezen of aan zogenoemde ‘koffiedrinkacties’ tijdens coronaprotesten. Wat geldt als legitiem protest, en wat als ordeverstoring? De huidige wettekst laat hierover te veel ruimte voor interpretatie, wat kan leiden tot een ‘chilling effect’ op burgers die hun mening willen uiten.

Bovendien schuift het voorstel een rechterlijke toets opzij. De bevoegdheid om uitingen te laten verwijderen komt te liggen bij een bestuursorgaan: de burgemeester. Organisaties als Amnesty en Bits of Freedom waarschuwen terecht dat deze constructie spanning oplevert met de rechtsstaat. Toetsing van de inhoud van meningsuitingen hoort primair bij de rechter, niet bij het bestuur.

3. Juridische en praktische uitvoeringsvragen

Er zijn bovendien vragen te stellen bij de uitvoerbaarheid:

1. Hoe wordt een bevel opgelegd als de plaatser anoniem is?
2. Wat geldt als herhaling: opnieuw posten, delen in besloten groepen, of slechts liken?
3. Is een groepsbeheerder medeverantwoordelijk voor wat in een groep verschijnt?
4. Wat als een bericht wordt geplaatst in een gesloten kanaal (zoals Telegram)? Valt dat ook onder de wet?
5. Welke rol speelt de intensiteit, aard en frequentie van uitingen? En hoe worden die beoordeeld?
6. Daarnaast is het onduidelijk of iemand eerst de kans krijgt te verwijderen, of dat er direct een boete of ander gevolg volgt. Zeker bij onbedoelde of onduidelijk gepercipieerde ordeverstoringen is dit onderscheid cruciaal.

4. Risico van ineffectiviteit of zelfs averechts effect

Hoewel de wet bedoeld is om ordeverstoringen te voorkomen, is de effectiviteit onzeker. Verwijdering van berichten betekent niet dat de oproep verdwijnt: oproepen kunnen zich verplaatsen naar besloten kanalen of minder zichtbare platforms. Bovendien is het risico reëel dat repressieve maatregelen juist frustratie of wantrouwen versterken, wat op termijn kan leiden tot meer polarisatie in plaats van minder.

Een repressieve aanpak kan pas effectief zijn als deze gepaard gaat met duidelijke communicatie, transparantie en goede waarborgen. Het inzetten van bevoegdheden zonder die randvoorwaarden ondermijnt het vertrouwen tussen overheid en burger — juist dat vertrouwen is de sleutel tot preventie van maatschappelijke onrust.

5. Aanbevelingen en alternatieven

De volgende punten vragen om nadere uitwerking, wijziging of aanvulling in de wet:

1. Voeg rechterlijke toetsing toe bij het opleggen van een verwijderbevel, of zorg voor spoedvoorzieningen via de rechter.
2. Specificeer heldere toetsingscriteria voor “verstoring van de openbare orde” en het onderscheid tussen protest en oproep tot geweld. Nu veel te breed en dat is een risico.
3. Bied waarborgen aan burgers zoals het recht op verweer vóór het opleggen van een sanctie of bevel.
4. Zorg voor expliciete uitzonderingen voor politieke en maatschappelijke meningsuiting.
5. Investeer in kennisontwikkeling bij gemeenten en politie over online communicatie, digitale signalen en maatschappelijke context.

6. Verken alternatieve interventies zoals bemiddeling, dialoog met online gemeenschappen en preventieve communicatie.
7. Daarnaast is het probleem deels gelegen in de algoritmische werking van platformen en vitaliteit van extreme berichten. Een vermindering van viraliteit van berichten kan helpen. Ook een trusted flagger die met platformen samenwerkt bij verwijdering kan bijdragen.

Conclusie

Hoewel de overheid terecht op zoek is naar moderne middelen om digitale aanjaging van ordeverstoringen aan te pakken, is het huidige wetsvoorstel nog onvoldoende geborgd in juridische en praktische zin. De risico's voor grondrechten, maatschappelijke polarisatie en misbruik zijn reëel. Niet meer repressie, maar versterking van vertrouwen, verbinding en transparantie tussen overheid en burgers zou het uitgangspunt moeten zijn. Ingrijpende bevoegdheden zijn op termijn alleen effectief en legitiem wanneer ze worden ingebed in zorgvuldige procedures en breed maatschappelijk gedragen oplossingen. Daarnaast mag meer onderzoek gedaan worden naar (averechtse) effecten en uitvoering van dergelijke wetgeving.